

Zwarte klanken

De Academische Boekengids 29, oktober 2001, p. 16.

Er zijn heel wat namen in omloop voor het Engels dat gesproken wordt door zwarte Amerikanen, van het denigrerende *Jive Talk* tot het politiek correcte *African American Vernacular English*. De auteurs van het hier besproken boek kiezen voor de poëtische benaming *Spoken Soul*, hoewel ze in de ondertitel het meer alledaagse *Black English* gebruiken. Een naam die tot voor kort veel minder bekend was, is *Ebonics*, een samensmelting van *ebony* 'zwart' en *phonics* 'klanken'. Toch is het deze term die de afgelopen jaren in de Verenigde Staten de publieke discussie over dit onderwerp heeft gedomineerd. De centrale vraag in die discussie, bekend geworden als de *Ebonics controversy*: is het *Black English* een echte taal of is het gewoon slecht Engels?

De controverse ontstond toen een schoolbestuur in Oakland op 18 december 1996 een resolutie aannam waarin werd gesteld dat het *Black English* een aparte taal is met eigen regels, dus niet een gebrekkige variant van het Standaard Amerikaans Engels. De achtergrond hiervan was de vaststelling dat zwarte leerlingen systematisch slechter presteren dan gemiddeld. De oorzaak van die achterstand werd gezocht in het gegeven dat de meeste zwarte kinderen het onderwijs binnenkomen met onvoldoende kennis van het Standaard Engels. Om dit probleem te verhelpen bepaalde de resolutie dat het onderwijs aan deze leerlingen voortaan - althans gedeeltelijk - in het *Black English* zou moeten plaatsvinden, zonder daarbij overigens het Standaard Engels te verwaarlozen.

Een alleszins verstandig besluit, zou je zeggen: kinderen die onderwijs krijgen in een taal die ze niet (voldoende) kennen, leren niets, dus moet je ze onderwijs geven in een taal die ze wel goed beheersen. Vervolgens doe je er verstandig aan in de loop van het curriculum ook de standaardtaal aan te bieden, zodat ze de school met een goede beheersing daarvan verlaten. In de media drongen deze serieuze en belangrijke overwegingen echter niet door. Het enige waar die op reageerden, was de gedachte dat het *Black English* een echte taal is, een gedachte die door vrijwel alle opiniemakers met kracht werd verworpen.

Het was niet de eerste keer dat het *Black English* de voorpagina's haalde. In 1979 oordeelde een rechter in Ann Arbor in een door ouders van zwarte leerlingen aangespannen zaak, dat die leerlingen recht hebben op onderwijs waarin rekening wordt gehouden met het gegeven dat het Standaard Engels voor deze leerlingen niet de moedertaal is. Toch leidde deze uitspraak tot een veel minder heftige discussie dan de Oakland-resolutie. De stellers van deze resolutie hadden dit deels aan zichzelf te wijten, aangezien de taalkundige formulering van de oorspronkelijke versie dermate amateuristisch en ongelukkig was dat ze wel tot een verkeerde interpretatie móést leiden. (In januari 1997 werd een sterk verbeterde versie aangenomen, maar toen was het kwaad al geschied.) Zo wordt gesteld dat het *Black English* 'genetisch gebaseerd' is, waar wordt bedoeld dat er een *historische* relatie is tussen het *Black English* en de Afrikaanse talen van de slaven. Ook wordt zonder argumenten beweerde dat het *Black English* tot de familie van de Niger-Congo-talen (een Afrikaanse taalfamilie) behoort. Maar wat helemaal de vlam in de pan deed slaan was het besluit om het *Black English* als volwaardige taal in het onderwijs op te nemen.

Voor *mainstream America* bleek dit onderwijskundig en taalkundig verantwoorde besluit onverteerbaar. Blank en zwart, van Jesse Jackson tot de *New York Times*, kwam in het geweer om te betogen hoe heilloos deze gedachte was. Onderwijs in het *Black English* zou ten koste gaan van de beheersing van het Standaard Engels, waardoor de toegang van zwarte Amerikanen tot de banenmarkt alleen maar zou verslechteren en hun achterstand toenemen. De mogelijkheid van tweetalig onderwijs, waarbij het Standaard Engels wordt onderwezen *via* het *Black English*, werd door vrijwel niemand onderkend.

Het standpunt van de tegenstanders, hoewel gebaseerd op onjuiste veronderstellingen, is wel enigszins verdedigbaar; in elk geval hebben ze het beste met de betrokkenen voor. Veel minder goed te verdedigen is de daarbij gehanteerde argumentatie. Vrijwel zonder uitzondering wordt de gedachte verworpen dat het *Black English* het predikaat 'taal' verdient. Voor de linguïstisch ongetrainde buitenstaander is het *Black English* een dialect van het Engels. En zoals dialecten vaker - ten onrechte - worden gezien als een afwijking van de standaardtaal, wordt ook het *Black English* beschouwd als 'fout Engels'. De zaak ligt hier echter ingewikkelder: ook al lijkt het *Black English* oppervlakkig gezien erg op het Standaard Engels, het verschilt daar in allerlei, soms subtiele aspecten heel wezenlijk van. De taal is namelijk voortgekomen uit het contact tussen de Afrikaanse talen van de slaven en het Engels van de meesters. Het is geen Afrikaanse taal - zoals de resolutie stelt - maar het bevat wel de sporen van een ontstaansproces waarin Afrikaanse talen een belangrijke rol hebben gespeeld.

Enkele voorbeelden: West-Afrikaanse talen hebben in hun klankstructuur een voorkeur voor de opeenvolging van telkens één medeklinker gevolgd door één klinker, bijvoorbeeld *ka*, *bo* etc. Reeksen van medeklinkers, zonder tussenvolgende klinkers, zoals *sk* of *str*, worden zo veel mogelijk vermeden. Deze tendens zien we in het *Black English* terug in woorden als *des* (Standaard Engels 'desk') en *han* (Standaard Engels 'hand'). Onder leken trekken dit soort fonologische kenmerken de meeste aandacht,

maar andere aspecten van de structuur van de taal zijn taalkundig gezien minstens zo belangrijk. Zo gebruikt *Black English* voor het aanwijzend voornaamwoord 'die' hetzelfde woord als voor het persoonlijk voornaamwoord 'hen', namelijk *dem*: 'die boeken' is dus *dem books*. Daarnaast wordt *dem* ook gebruikt voor het 'associatieve meervoud', zoals in *John an dem*: 'John en z'n vrienden'. Beide patronen komen ook in West-Afrikaanse talen voor. Een voorbeeld dat verreweg de meeste aandacht van onderzoekers heeft getrokken is het gebruik van het koppelwerkwoord 'be'. Wanneer dit werkwoord een bijvoeglijk naamwoord 'koppelt' aan een onderwerp als *you, (s)he, we, they* (maar niet *I*), dan wordt dit weggelaten, zoals in *You crazy*. Deze sporen van Afrikaanse talen maken het *Black English* tot een taal met een eigen karakter en structuur, die wezenlijk verschilt van het Standaard Engels. Of je het nu een dialect noemt of een taal is eigenlijk niet echt van belang, waar het om gaat is dat zwarte Amerikanen opgroeien met een ander communicatiesysteem dan dat waarmee ze in het onderwijs geconfronteerd worden. Wil je iets doen aan de problemen die daaruit voortvloeien, dan is het verstandig daar rekening mee te houden.

Helaas bleek er in de discussie weinig ruimte voor op goede argumenten gebaseerde meningen. De *New York Times* weigerde ingezonden stukken te publiceren van experts op het gebied van het *Black English*, zoals John Rickford, een van de auteurs van dit boek. Deze krant plaatste wel (gratis!) een paginagrote advertentie van een groep die zichzelf aanduidde als *Atlanta's Black Professionals*, waarin tegen de resolutie werd geprotesteerd. De advertentie bevatte een afbeelding van Martin Luther King met daaronder de tekst 'I has a dream'. Wat de makers van de advertentie kennelijk niet wisten, is dat 'I has' ongrammaticaal is in het *Black English*: waar bijvoorbeeld 'he have' heel gebruikelijk is, is 'I has' gewoon fout. Zoals elke taal is het *Black English* een systeem met eigen regels en niet een zootje ongrammaticaal Engels. Dit soort blunders zijn typerend voor het anti-*Ebonics* kamp. Kennelijk is na ruim dertig jaar intensief linguïstisch onderzoek het besef dat het *Black English* een eigen grammatica heeft niet bij het grote publiek doorgedrongen.

Spoken Soul is een goed gedocumenteerd en toegankelijk boek, dat op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde inzichten biedt en het *Ebonics*-debat van zijn overdadige emotionaliteit ontdoet. Het is ook een lofzang op die taal, die, hoe gestigmatiseerd ze ook is, een essentiële rol speelt in de cultuur van zwart Amerika. John Rickford, als (zwarte) linguïst werkzaam aan Stanford University, is een expert op dit gebied en kent de zwarte gemeenschap van binnenuit. De tweede auteur, zijn zoon Russell, heeft als journalist veel bijgedragen tot de leesbaarheid van dit boek, waarvoor de *Ebonics*-controverse alleen maar de aanleiding vormt. Om die controverse te kunnen begrijpen, moet je weten wat het *Black English* is en waar het vandaan komt. Ook kan het geen kwaad iets over de structuur van de taal te weten. Een flink deel van het boek is dan ook gewijd aan de woordenschat, het klanksysteem en de grammatica. Daarnaast komen de geschiedenis van de taal en de verschillende functies die ze vervult - in theater, muziek, orale literatuur en religie - ruim aan bod. Met dit boek is er geen enkel excuus meer om er nog vooroordelen of slecht geïnformeerde meningen over het *Black English* op na te houden.

Jacques Arends, Leerstoelgroep Sociolinguïstiek en Creolistiek, (Theoretische Taalwetenschap), Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Besproken boeken:

John Rickford & Russell Rickford, *Spoken Soul: The Story of Black English*. New York: John Wiley 2000, 267 p. Paperback \$15.95.